

درس خارج فقه، مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

تاریخ: ۷ اسفند ۱۳۹۶

مصادف با: ۱۰ جمادی الثانی ۱۴۳۹

جلسه: ۶۲

موضوع کلی: فصل فی أفعال الوضوء

موضوع جزئی: الرابع: مسح الرجلین - کفایت مسمای مسح پا

سال تحصیلی: ۹۷-۹۶

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

بحث در این بود که به نظر مرحوم سید (ره) و مشهور فقها، مسمای مسح پا از نظر عرض، کفایت می‌کند. ادله قول مشهور ذکر شد. همچنین، عرض شد که روایاتی وارد شده‌اند که ظاهر آن روایات، با قول مشهور منافات دارد و بر این دلالت دارند که در مسح پا استیجاب لازم است، یعنی لازم است که مسح باید به گونه‌ای باشد که همه روی پا را در برگیرد. در جلسه گذشته، به یک روایت در این رابطه اشاره شد.

روایت دوم: عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع)؛ قَالَ: «يُجْزَى مِنَ الْمَسْحِ عَلَى الرَّأْسِ مَوْضِعُ ثَلَاثِ أَصَابِعٍ وَكَذَلِكَ الرَّجُلُ [الرَّجْلَةُ]»^۱.
گفته‌اند که روایت مذکور، در مقام تحدید برآمده است و بر اعتبار سه انگشت در مسح پاها از نظر عرض و عدم جواز کفایت مسمای مسح، دلالت دارد.

روایت سوم: عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا (ع)؛ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْقَدَمَيْنِ كَيْفَ هُوَ؟ فَوَضَعَ كَفَّهُ عَلَى الْأَصَابِعِ فَمَسَحَهَا إِلَى الْكَعْبَيْنِ إِلَى ظَاهِرِ الْقَدَمِ؛ فَقُلْتُ: جُعِلَتْ فِدَاكَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَالَ بِإِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِهِ هَكَذَا، فَقَالَ: «لَا إِلَّا بِكَفِّهِ كُلَّهَا [بِكَفِّهِ كُلَّهَا]»^۲.

گفته‌اند که روایت صحیح مذکور، در مقام تحدید است و عبارت «الا بكفه»، بر استیجاب دلالت دارد لذا مسمای مسح کفایت نمی‌کند.

بررسی روایت اول

اولاً: بعضی گفته‌اند که روایت عبدالأعلی از موضوع بحث خارج است و در مسح بر تمام پا [استیجاب] صراحت ندارد زیرا این روایت بر این دلالت داشت که شخص لغزیده است و ناخنش جدا شده است و آن را پانسمان کرده است لذا از این روایت به دست نمی‌آید که ناخن پا قطع شده است، بلکه ممکن است آن ناخن که قطع شده است، ناخن دست باشد، لکن عرض می‌شود که عبارت «امسح علیه»، قرینه بر این است که ناخن پا قطع شده است و در مسح وضو یعنی مسح مصطلح، ظهور دارد و لغزیدن نیز طبق معمول، با پاست^۳.

۱. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج ۱، کتاب الطهارة، ابواب الوضوء، باب ۲۴، ص ۴۱۷، ح ۵.

۲. همان، باب ۲۴، ص ۴۱۷، ح ۴.

۳. محمد حسن، نجفی [صاحب الجواهر]، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، ج ۲، ص ۲۱۴.

ثانیاً: گفته‌اند که با توجه به روایاتی که بر کفایت مسمای مسح پا از نظر عرض، دلالت دارند، روایت عبدالأعلی بر استحباب مسح بر تمام پا حمل می‌شود. بنابراین، استیعاب در مسح پا مستحب است و آیه شریفه «...وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...»^۱ قرینه بر این است که نفی حرج اعم است و هم در واجبات پیاده می‌شود و هم در مستحبات پیاده می‌شود.

همچنین، گفته‌اند که عبارت «امسح علیه»، در مقام مسح بر تمام ناخن‌ها بوده است لذا شاید همه ناخن‌ها قطع شده بوده‌اند.

ثالثاً: گفته‌اند که روایت عبدالأعلی معتبر نیست چون مشهور فقها از این روایت اعراض کرده‌اند، بلکه بر کفایت مسمای مسح پا از نظر عرض، ادعای اجماع کرده‌اند و اعراض مشهور، موجب وهن روایت است - البته آیت الله خویی (ره) معتقد است که عمل مشهور جابر ضعف سند نیست و اعراض مشهور نیز موجب وهن روایت نمی‌شود - لذا روایت عبدالأعلی از حجیت ساقط می‌شود.

بررسی روایت دوم

اولاً: معمر بن عمر که روایت دوم را نقل کرده است، مجهول است لذا این روایت نیز معتبر نیست و آن کسی که توثیق شده است، معمر بن خلاد است و معمر بن عمر نیست.

ثانیاً: اعتبار سه انگشت در مسح پا که از روایت معمر بن عمر استفاده شد، از مواردی است که فقها به وجوب آن فتوا نداده‌اند. بنابراین، با توجه به اینکه این روایت، در مرئی و منظر فقها بوده است، ولی به وجوب مسح با سه انگشت فتوا نداده‌اند، بلکه به کفایت مسمای مسح فتوا داده‌اند، فهمیده می‌شود که مسح با سه انگشت، واجب نیست، بلکه مستحب است.

ثالثاً: عده‌ای از بزرگان، مثل صاحب جواهر (ره)، مسأله مسح با سه انگشت را بر استحباب حمل کرده‌اند. صاحب جواهر (ره) نوشته است: «فلا یبعد أن یراد منه استحباب مسح ثلاثة أصابع من العرض وإن انتهت بالطول إلى الکعبین»^۲.

شیخ انصاری (ره) نیز در کتاب طهارت نوشته است: «نعم، قیل بوجوب مقدار ثلاثة أصابع، حکاه فی التذکرة لرواية معمر المتقدمه فی مسح الرأس المحمولة علی الاستحباب، كما أفتی به العلامة»^۳.

حاج آقا رضا همدانی (ره) نیز نوشته است: «مع ان فی رواية معمر التي هی العمدة فی الإستدلال قرينة الإستحباب لإلحاق مسح الرجل بالرأس»^۴.

«الحمد لله رب العالمین»

۱. «الحج»: ۷۸.

۲. همان، ص ۲۱۳.

۳. شیخ انصاری، کتاب الطهارة، ج ۲، ص ۲۵۵.

۴. آقا رضا بن محمد هادی، همدانی، مصباح الفقیه، ج ۲، ص ۳۵۱.